

систему, яка б забезпечувала та гарантувала б законність у всіх структурних підрозділах внутрішніх військ МВС України в будь-який час та при будь-яких умовах.

Список використаних джерел:

1. Общая теория права и государства : учебник [В.С. Афанасьев, А.П. Герасимов, В.И. Гойман, Т.Н. Радько и др.] ; под ред. В.В. Лазарева. – М. : «Юристь», 1997. – 472 с.
2. Проблемы общей теории государства и права / [Варламова Н.В., Лазарев В.В., Мальцев Г.В. и др.] ; под ред. В.С. Нерсесянца. – М. : Норма – инфра, 2002, – 832 с.
3. Теория держави та права. Академічний курс [Оніщенко Н.М., Заєць А.П., Журавський В.С., та ін.] ; під ред. О.В. Зайчука. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
4. Скакун О.Ф. Теория держави і права : підручник / О.Ф. Скакун. – К. : Алеута; КНТ; ЦУЛ. – 2009. – 520 с.
5. Алексеев С.С. Общая теория права : учебник / Алексеев С.С. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 576 с.
6. Шульга А.М. Основы теории государства и права : краткое учебн. пособие / А.М. Шульга. – Х. : ООО «Прометей-Прес», 2006. – 208 с.
7. Панов Н.И., Борисов Г.А., Горшенев В.М., Комаров В.В., Петришин А.В., Скакун О.Ф. Словарь терминов по теории государства и права: под ред. Н.И. Панова. – Х. : «Основа». – 1997. – 180 с.
8. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права : учебн. [для студ. высш. учеб. зав.] / В.В. Лазарев, С.В. Липень. – М. : Спарк, 2004. – 528 с.
9. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах : учебно-методическое пособие. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2007. – 300 с.

ПРОКОПЕНКО Т. А.,

здобувач

(Сумський державний університет)

УДК 355.211.3(477)

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Об'єктивні процеси, які відбуваються в житті українського суспільства, вимагають розробки та удосконалення багатьох положень вітчизняного законодавства. Однією з таких проблем виступає розробка досліджень у сфері визначення правового статусу посадової особи у системі органів внутрішніх справ.

Ключові слова: посадова особа, міліція, державна служба.

Объективные процессы, которые происходят в жизни украинского общества, требуют разработки и усовершенствования многих положений отечественного законодательства. Одной из таких проблем выступает разработка исследований в области определения правового статуса должностного лица в системе органов внутренних дел.

Ключевые слова: должностное лицо, милиция, государственная служба.

Objective processes that occur in the life of Ukrainian society, require the development and improvement of many of the provisions of domestic law. One of these problems serves to develop research in the definition of the legal status of an official in the system of internal affairs.

Key words: officer, police, civil service.

Актуальність даної теми полягає у тому, що служба в органах внутрішніх справ є невід'ємною складовою державної служби України. Органи внутрішніх справ (міліція) виконують завдання спрямовані на забезпечення особистої безпеки громадян, попередження і припинення злочинів, здійснюють заходи щодо охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, надають допомогу громадянам, посадовим особам, підприємствам, установам, організаціям і громадським об'єднанням у здійсненні їх законних прав та інтересів в межах, установлених чинним законодавством України. З метою успішного виконання цих завдань, виникає необхідність докорінного поліпшення не лише форм і методів боротьби органів внутрішніх справ (міліції) зі злочинністю, але й належної зміни організаційно-функціональної структури органів внутрішніх справ, а також забезпечення застосування дієвих підходів до визначення правового становища посадової особи органів внутрішніх справ (міліції).

Удосконалення адміністративно-правового становища посадової особи дозволяє досягти таких соціально значимих результатів:

- 1) забезпечити демократизацію діяльності посадових осіб органів внутрішніх справ (міліції), удосконалити стиль та методи їх роботи в сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки;
- 2) реалізувати ідеї правової держави, посилити механізм підтримання правопорядку на підставі зміцнення законності, забезпечення верховенства закону в сфері громадського порядку;
- 3) забезпечити реалізацію в діяльності органів внутрішніх справ (міліції) таких важливих принципів адміністративного права як принцип пріоритетності прав людини, принцип заборони адміністративної сваволі, принцип співмірності мети і засобів адміністративно-правового регулювання;
- 4) сприяти нормативному закріпленню функцій, прав і обов'язків посадових осіб щодо реалізації принципів законності, гуманізму, поваги до прав і свобод особи і громадянина, гласності, відповідальності посадових осіб за перешкоджання реалізації права громадян на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю тощо.

Визначення адміністративно-правового становища посадової особи дає можливість зміцнити правову культуру співробітників органів внутрішніх справ за рахунок удосконалення форм організації і стимулювання посадової діяльності, зміцнення державної та службової дисципліни, посилення контролю і відповідальності за діяльністю посадової особи.

Питання визначення адміністративно-правового становища посадової особи органів внутрішніх справ (міліції) до теперішнього часу не були об'єктом комплексного теоретичного дослідження. Більше того, у законодавстві України залишаються недостатньо вирішеними ряд питань, а саме: відсутнє визначення поняття посадової особи органів внутрішніх справ; поняття організаційно-розпорядничих функцій і адміністративно-господарських функцій посадової особи; залишається не врегульованою система гарантій повноважень посадової особи міліції. Все вищесказане негативно впливає на практичну діяльність посадових осіб органів внутрішніх справ (міліції). У зв'язку з цим виникла потреба удосконалення законодавства про міліцію та практики його застосування в механізмі адміністративно-правового регулювання, що повною мірою свідчить про актуальність наукового вирішення цієї проблематики.

Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як В.Б. Авер'янов., С.С. Алексєєв, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, І.Л. Бачило, Д.А. Бекерська, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв., В.А. Владіміров., В.А. Власов., Л.К. Воронова., В.М. Гарашук, І.П. Голосніченко., С.Т. Гончарук., В.І. Демченко., Є.В. Додін., А.Ф. Євтихєєв, А.І. Єлістратов, В.Ф. Захаров, Ю.В. Іщенко., Р.А. Каложний, С.В. Ківалов та інші наукові діячі.

Об'єктивні процеси, які відбуваються в житті українського суспільства, вимагають розробки та удосконалення багатьох положень вітчизняного законодавства. Однією з таких проблем виступає розробка досліджень у сфері визначення правового статусу посадової особи. На сьогодні чинне законодавство України характеризується низкою не вирішених питань, пов'язаних із встановленням, правовим оформленням і регулюванням службових відносин, що негативно впливає на практичну діяльність, зокрема, посадових осіб органів внутрішніх справ. Особливості змісту правового статусу посадової особи впливають з умов виконуваних нею завдань, функцій, прав і обов'язків, а також специфіки діяльності органу внутрішніх справ, у якому посадова особа проходить службу.

Під особливостями правового становища посадової особи треба розуміти сукупність структурних елементів, спрямованих на реалізацію державних завдань і функцій у сфері виконавчо-розпорядничої діяльності органів внутрішніх справ.

У юридичній літературі сукупність структурних елементів правового статусу розглядалася вченими-дослідниками Л.М. Колодкіним, В.М. Манохіним, А.П. Коренєвим, В.Б. Авер'яновим, І.П. Голосніченко, Ю.П. Битяком, В.К. Колпаковим та ін.

Л.М. Колодкін і А.Ф. Фатула під структурними елементами правового статусу посадової особи органів внутрішніх справ розуміють сукупність елементів, що зумовлюють зміни службово-правового становища в органах внутрішніх справ. До числа таких елементів вони відносять: зарахування в кадри органів внутрішніх справ; призначення на посаду; присвоєння спеціального звання; службову атестацію; переміщення по службі і звільнення з органів внутрішніх справ [1, с. 170].

А.П. Коренєв виділяє особливості правового статусу через інститут проходження служби в органах внутрішніх справ, що обумовлений:

- особливим порядком нормативно-правового регулювання;
- індивідуальним прийняттям Присяги;
- призначенням на посаду рядового і начальницького складу;
- носінням форменого одягу, табельної вогнепальної зброї та спеціальних засобів;
- наділенням спеціальними обов'язками і правами застосування заходів адміністративного і державного примусу;
- наявністю певних заборон і обмежень;
- установленням спеціальних звань і вікових обмежень;
- установленням додаткових правових і соціальних гарантій [9, с. 542].

Проте, виникає запитання, які ж елементи варто було б виділити в особливостях правового становища посадової особи органів внутрішніх справ в якості основних по цій проблематиці.

Аналіз основних точок зору показує, що особливості правового становища посадової особи можна визначити у вигляді схеми, яка складається з чотирьох елементів:

- 1) особливий порядок проходження служби в органах внутрішніх справ;
- 2) заняття посади посадовою особою органів внутрішніх справ;
- 3) спеціальні права й обов'язки;
- 4) спеціальний суб'єкт відповідальності.

Особливості правового становища посадової особи органів внутрішніх справ конкретизуються в порядку проходження нею служби, займаної посади, присвоєння спеціальних звань, прийняття Присяги, переміщення по службі.

Особливий порядок проходження служби в органах внутрішніх справ визначається спеціальними нормативними актами: Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України [3], а також відомчими нормативними правовими актами, затвердженими наказом Міністра внутрішніх справ України.

Питання про момент набуття особливого правового статусу посадової особи не завжди визначається лише в законодавстві України про міліцію. Так, у різних джерелах містяться правові норми, згідно яких, посадова особа набуває особливого статусу з моменту заняття посади й присвоєння спеціального звання.

Особливості правового становища посадової особи залежать від займаної посади в органах внутрішніх справ.

Кожна посадова особа, яка заміщає посади молодшого, середнього, старшого і вищого начальницького складу, перебуває в кадрах Міністерства внутрішніх справ України. Особливість її правового статусу полягає в тому, що посадова особа може, не заміщуючи посади, мати спеціальне звання. Крім цього, при заміщенні посади в органах внутрішніх справ враховуються насамперед спеціальні звання, професійна підготовка, готовність до належного виконання посадових обов'язків. Відповідність таким вимогам треба підтверджувати документами про професійну підготовку, освіту. Разом з професійною і спеціальною підготовкою посадова особа мусить мати певну позитивну репутацію, яку видно, наприклад, з поданої на конкретну особу характеристики.

Саме наявність у сукупності двох умов – перебування в кадрах Міністерства внутрішніх справ України і присвоєння спеціального звання – визначають особливості правового становища посадової особи.

Ця особливість пов'язана із спеціальним порядком присвоєння спеціальних звань. Їх перелік затверджений Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України.

Керівникам територіальних органів внутрішніх справ делеговані права по присвоєнню спеціальних звань до підполковника включно. Це також є особливістю правового становища керівника органів внутрішніх справ.

Спеціальні звання рядового і начальницького складу присвоюються особам, прийнятим на службу в органи внутрішніх справ, з урахуванням їх особистих якостей, спеціальної або військової освіти, підготовки, службового досвіду та інших умов, передбачених Положенням. Особам із числа офіцерів запасу Збройних Сил при призначенні на посади середнього, старшого і вищого начальницького складу органів внутрішніх справ присвоюються спеціальні звання, що відповідають їх військовим званням.

Спеціальні звання посадової особи органів внутрішніх справ є довічними, а при припиненні служби до наявного звання додаються слова – «у відставці».

Таким чином, існує багаторічна адміністративно-правова традиція в органах внутрішніх справ у питаннях присвоєння спеціальних звань посадовим особам, що зрозуміла і підтримується населенням, оскільки посадова особа органів внутрішніх справ – носій владних повноважень, і наявність спеціальних знаків розпізнання допомагає їй виконувати свої функції.

Кожна посадова особа органів внутрішніх справ в індивідуальному порядку приймає Присягу [4]. Її зміст – це урочиста клятва служити закону і народу, що підкреслює особливе становище і характер діяльності посадової особи.

З акту Присяги випливають правові й етичні обов'язки посадової особи – вірно служити Батьківщині, її громадянам, охороняти їх життя, здоров'я, честь і гідність, особисту недоторканність від протиправних посягань, права і свободи громадян України.

Особливість правового статусу посадової особи органів внутрішніх справ обумовлена переміщенням по службі, що передбачено законодавством про міліцію в двох варіантах: переміщення за посадою, і переміщення на службу в іншу місцевість.

Переміщення по службі осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу проводиться:

- а) на вищі посади – в порядку просування по службі;
- б) на рівнозначні посади – у разі службової потреби, проведення планової заміни в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС, а також для доцільнішого використання з урахуванням їх ділових і особистих якостей, стану здоров'я, віку та підготовки за новою спеціальністю;

в) у зв'язку з початком навчання у закладах Міністерства внутрішніх справ України – при звільненні зі штатної посади, а також у разі призначення на посаду після закінчення навчання;

г) на нижчі посади:

– при скороченні штатів;

– за станом здоров'я згідно з висновком військово-лікарської комісії;

– за особистим проханням;

– за службовою невідповідністю виходячи з професійних моральних і особистих якостей;

– у порядку дисциплінарного стягнення відповідно до Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України [5], або за клопотанням товариського суду честі середнього і старшого начальницького складу.

Рішення про переміщення по службі осіб середнього, старшого або вищого начальницького складу приймається відповідним начальником з урахуванням думки їх прямих начальників і колективу працівників.

Переміщення посадової особи органів внутрішніх справ на службу в іншу місцевість також визначається особливостями правового статусу посадової особи, що пов'язані з передислокацією органу внутрішніх справ. Така процедура допускається лише за згодою посадової особи. Переміщення посадової особи в іншу місцевість за власною ініціативою допускається тільки за узгодженням керівників відповідних органів внутрішніх справ.

Переміщення посадової особи завжди оформляється наказом відповідного керівника з вказівкою підстави переміщення.

Особливості правового статусу посадової особи органів внутрішніх справ залежать від умов, у яких проходить служба. За цих умов особливості правового статусу визначаються об'єктивно правовим режимом, під яким розуміється особливий порядок правового регулювання, що виражається у сполученні юридичних засобів і створенням бажаного соціального стану і конкретного ступеню сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [6, с. 17-18].

У цих випадках правовий статус значно змінюється, посадова особа органів внутрішніх справ дістає особливі права, для неї встановлюються спеціальні обов'язки й особливі умови проходження служби, юридична відповідальність.

Особливості правового статусу виявляються у встановлених обмеженнях загальногромадянських прав і обов'язків, перелік яких закріплений в Законі України від 5 жовтня 1995 року «Про боротьбу з корупцією» [7].

Проте, особливості правового становища посадової особи визначається набором особливих прав і обов'язків, закріплених у Законі України від 20 грудня 1990 року «Про міліцію» [8]. Наприклад, посадова особа має право застосовувати фізичну силу, у тому числі й бойові прийоми боротьби, для припинення злочинів і адміністративних правопорушень, а також право зберігати, носити, застосовувати і використовувати зброю і спеціальні засоби.

Отже, особливості правового становища посадової особи органів внутрішніх справ залежить не лише від прав і обов'язків, але й від відповідальності.

Таким чином, можна говорити про спеціального суб'єкта, під яким розуміється посадова особа органів внутрішніх справ, яка володіє, разом із загальними, також спеціальними ознаками, передбаченими у відповідному нормативному акті в якості конструктивної ознаки складу проступку, що характеризує особливості правового статусу, який виник у неї на підставі індивідуального акту управління.

Список використаних джерел:

1. Колодкін Л.М., Фатула А.В. Организация работы с кадрами в органах внутренних дел. – М., 1990. – 170 с.
2. Коренев А.П. Административное право России. – М. : Щит-М, 1996. – Ч. 1. – 542 с.
3. Постанова Кабінету міністрів України від 29 липня 1991 року «Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України». // Нормативні акти України. Комп'ютерна правова система. Вип. 8. За станом на травень-червень 2002 р.
4. Постанова Кабінету міністрів України від 28 грудня 1991 року «Про затвердження нового тексту Присяги працівника органів внутрішніх справ України» // Нормативні акти України. Комп'ютерна правова система. Вип. 8. За станом на травень-червень 2002 р.
5. Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 29 липня 1991 року «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ Української РСР» // Нормативні акти України. Комп'ютерна правова система. Вип. 8. За станом на травень-червень 2002 р.
6. Матузов Н.И. Малько А.В. Правовые режимы: Вопросы теории и практики. // Правоведение. – 1996. – № 1. – С.17-18.
7. «Про боротьбу з корупцією»: Закон України від 5 жовтня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
8. «Про міліцію»: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
9. Аверьянов В.Б. Организация аппарата государственного управления. – К., 1985. – 146 с.

